

Camí de Sirga en aragonès

L'editorial saragossana Gara d'Edicions ha traduït a aquesta llengua la novel·la més coneguda de Jesús Moncada

Units contra el transvasament

Els consellers de medi ambient de Catalunya i Aragó signen a Mequinensa una declaració en defensa de l'Ebre

Bodegas Nuviana creix

Després d'un any de funcionament, l'empresa del grup Codorniu pensa duplicar la seua producció el proper any

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30

Any 5 • núm. 34 • La Franja, febrer de 2004

Massalió recupera Els Tres Tombs

PASQUAL VIDAL

Els tres tombs a Massalió el 2004

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-galo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gilbert, M. Gimeno, A. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Messeguer, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motís, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia, Llibreria Cabrera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés

Tamarit

Estanc Patrío

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

L'espill valencià

Després d'uns anys d'oposició ferotge a la normalització del català, alguna cosa s'està bellugant al País Valencià. La Generalitat, controlada pel PP, una volta assolida la **unitat ortogràfica del català/valencià**, ha donat un parell més de passes endavant, que cal que coneguen tant els nostres lectors, socis i simpatitzants com –i especialment– les màximes autoritats del PP d'Aragó si no volen ser una excepció en els territoris de llengua catalana.

El President de la Generalitat, Francesc Camps i el seu conseller de Cultura, Esteban González, han emès un **decàleg de l'ús del valencià** destinat a «impulsar l'ús del català/valencià» a l'administració. Heus-lo ací:

1. Les comunicacions internes de les conselleries es redactaran en valencià.

2. Les comunicacions entre les diferents conselleries i les delegacions territorials d'estes es redactaran en valencià

3. Les comunicacions de les conselleries amb les diputacions, els ens públics i els municipis de predomini lingüístic valencià, segons l'article 35 de la Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, es redactaran en valencià.

4. Les comunicacions de les conselleries amb els municipis de predomini lingüístic castellà, segons l'article 36 de la Llei /1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, es redactaran en valencià i en castellà.

5. Les comunicacions, cartes, notificacions, etc. que remetent les conselleries als ciutadans que resideixen en un municipi de predomini lingüístic valencià, segons l'article 35 de la Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, es redactaran en les dues llengües oficials, figurant

en primer lloc el valencià, i en segon lloc el castellà.

6. Les comunicacions, cartes, notificacions, etc. que remetent les conselleries als ciutadans que resideixen en un municipi de predomini lingüístic castellà, segons l'article 35 de la Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, es redactaran en les dos llengües oficials, figurant en primer lloc el castellà, **i en segon lloc el valencià**.

7. En les intervencions públiques dels consellers, secretaris autonòmics, subsecretaris, directors generals, secretaris generals administratius, caps d'àrea, caps de servici, caps de secció i tècnics, **el valencià serà la llengua d'ús** sempre que estos tinguen un domini suficient del valencià.

8. Les unitats administratives que atenen directament els ciutadans **iniciaran en valencià** la comunicació. Si el ciutadà respon o sol·licita que la llengua de comunicació siga el castellà, continuaran la comunicació en castellà. En tot cas, extremant el respecte per la llengua elegida pel ciutadà.

9. La imatge pública i corporativa de la Generalitat Valenciana i de totes les seues unitats administratives serà en valencià: retolació de les fronteres, senyalització interna, segells, encunys i cartells.

10. Els fullets informatius, les pàgines web, els anuncis i les revistes es faran principalment en valencià.

Quede clar que, des de TdF, demanem al PP d'Aragó que no solament no s'opose a la Llei de Llengües sinó que s'esforce a potenciar l'ús social de la nostra llengua.

Les passes enera d'aquest decàleg, les comentarem al pròxim editorial.

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Jordi Estruga,
economista i bibliòfil

13

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

Aragó i Catalunya signen la
Declaració de Mequinensa

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

Qui té coa de palla, se li encén o
(en espanyol, perquè m'entenen-
guen) *Quien se pica, ajos come*

salutació del director

Com podeu veure en l'Editorial de la pàgina de l'esquerra, els populars del País Valencià s'han posat les piles per a mirar de ficar a l'abast dels seus ciutadans els productes i serveis de la seua administració autonòmica en la seua llengua vernàcula: el valencià.

Quina diferència amb l'actitud del PP aragonès i altres sectors polítics conservadors, que des d'alguns mitjans de comunicació afins com el diari *ABC*, la cadena Onda Cero, Radio Nacional de España, etc, es van escandalitzar fins al punt de esgarrar-se tots els vestits patriòtics que portaven pel fet de que el president Marcel·lí Iglèsias anunciés en aquesta modesta revista que pensaven moure altra volta el tema de la Llei de Llengües.

No ens agrade gens ni mica fer periodisme de intencions i declaracions, perquè moltes voltes aquestes no tenen una traducció futura en fets, en realitats. Però en aquesta ocasió han tingut la virtut de treure a la llum, aquesta sí, una realitat: l'odi visceral de la dreita política espanyola envers la varietat i la igualtat de drets lingüístics.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Estem ben apanyats!

A l'agost vaig tenir el plaer de llegir una extensa entrevista feta a J.A.Labordeta i publicada a *El Periódico de Catalunya*. Versava sobre infinitat de temes, tractats amb molta ironia i un punt de mala lleit. Es confessava desenganyat de la política i «rojo» sense complexos i que si continuava actiu era per respecte als lectors i per la seua amistat amb la gent de la CHA. Reconeixia que les activitats d'un diputat aporten prou disgustos i maldecaps, però també alguna satisfacció, com el seu *mierda!* al Congrés. I no cal repetir, per prou coneguda la seua posició en l'insensat disbarat ecològic del PHN.

Confessava que no hi sent d'una orella, cosa que li permet, al sorollós Madrid, dormir com un àngel posant l'orella bona al coixí, però que és un mal típicament aragonès, com ho demostra la sordesa dels universals Goya i Buñuel, afegint-hi que està convençut que la coneguda dificultat dels aragonesos pels idiomes, les produeix aquest defecte auditiu.

De tot això se'n treu dues conclusions: primera, jo que sordejo poc o molt i em pensava que era a causa del temps –del temps que fa que vaig nàixer– i ara veig que pot ser degut als meus orígens, i segona, ¿podria ser que la tan esperada «Llei de Llengües» no es discutís i –el més important– no s'aprovés degut a l'esmentada dificultat aragonesa pels idiomes? És a dir, que, quan creiem que polítics i partits **no escolten** el clam de les minories lingüístiques, en realitat és... **que no hi senten!**

Solució: Aquesta tardor situar al Parlament, un equip d'otorrinos controlant la capacitat auditiva dels diputats abans de les votacions importants.

Josep Mauri i Gracia

Jamaica Blavera

La cafeteria Jamaica discrimina als valencianoparlants. El dilluns 16 de juny a primera hora de la vesprada, em disposava a prendre un cafè amb llet a la Cafeteria Jamaica, situada a la Plaça de l'Ajuntament, 19 de València.

En el moment de demanar la meua consumició, ho vaig fer en valencià com de costum. Quan d'una forma grollera i insultant la cambra em digué: «a mi me hablas en español, por que no te entiendo y no tengo ninguna obligación de entenderte, por que estamos en España». Tot seguit cridà el seu encarregat que vingué tot exaltat escridassant-me i amenaçant-me per a què marxara d'allí perquè no m'ha anava a servir. Aleshores els hi vaig demanar els fulls de reclamació, a la qual cosa aquest em contestà que no li donava la gana donar-me'ls, que no ho pensava fer.

En eixe moment em vaig veure en l'obligació d'avisar un agent de la policia municipal, aquest es personà i prengué constància de la incidència com que s'havien negat a donar-me els fulls de reclamació. Llavors isqué el gerent i li digué a l'agent de la policia municipal que volia denunciar-me per racista, ja que la cambrera i l'encarregat eren d'origen sud-americà.

En cap moment vaig realitzar cap objecció per la procedència o la llengua que parlaven els cambrers de la 'Cafeteria Jamaica', sinó pel tracte denigrant rebut per un ciutadà valencià que s'expressa i viu en total normalitat amb la seua llengua. A mi precisament dir-me racista; que sóc homosexual i la meua parella és de Colòmbia. I jo em pregunte de tot açò; serà que Julio de España té accions en el Jamaica? o els cambrers son la reencarnació de Franco?

ANEM TOTS AL CAFE JAMAICA
PARLANT EN VALENCIÀ

www.lavanc.com

L'ESMOLET Josep

Se'm fa difícil començar a escriure aquest article, que vull dedicar al meu amic –el més antic– Josep Miquel Céspedes Alòs. En Josep ens va deixar el 19 de gener, després d'una dura i llarga lluita contra la malaltia. En conversa telefònica sa mare va dir-me «després del seu darrer sospir, vaig sentir el gran silenci del món». Aquestes paraules es ficaren dins meu. Dret al telèfon, envoltat de la gelor de la casa i l'obscuritat muda de la nit de Torredarques.

En Josep ha estat una torre poderosa, oberta a tots els vents del món, però amb uns fonaments indestructibles. Un comunista integral, que ha dedicat la seua vida a treballar per la igualtat de les persones. Vaig sentir per internet un programa que li va dedicar Ràdio La Mina –feia anys que treballava en aquest conflictiu barri. Tots els qui parlaren, confirmaren el que jo ja sabia. Fins els darrers moments, ja al llit, continuava reunint-se amb els seus col·laboradors i fent gestions. Calia tirar endavant els projectes que duia entre mans com a regidor d'Ensenyament i Solidaritat de Sant Adrià.

Jo mai vaig compartir la seua militància, però sí que coincidíem en moltes idees. El seu exemple m'ha encomanat des de sempre l'optimisme polític, és a dir, creure que hi ha gent en la política que realment hi són per millorar la societat.

La seua veu poderosa s'ha apagat. Ara tenim el gran silenci del món, però el ressò perdura ben endins de tots els qui el vam conèixer.

Carles Terès

Massalió recupera els tres tombs

■ Pasqual Vidal

El dissabte 17 de gener, festivitat de Sant Antoni Abat, Massalió va recuperar un dels costums més enyorats en la memòria col·lectiva: Els Tres Tombs, més conegut col·loquialment com «l'anar a voltar a Sant Antoni».

Aquesta recuperació ha estat possible, gràcies a una major sensibilitat del nou Ajuntament en recuperar tot allò que conforma la nostra identitat com a poble i comarca, força identificadora del nostre tarannà i que ens agermana amb totes aquelles comarques veïnes que comparteixen una mateixa unitat cultural i lingüística.

El costum dels Tres Tombs a Massalió, tot i estar molt arrelat, es va perdre cap allà als anys 70 amb la total desaparició dels animals de llaurança en ser substituïts per la maquinària agrícola.

Enguany, el mateix que s'ha fet durant segles, s'ha recuperat el costum amb tota la seua puresa, és a dir, el Sant, molt dematí ha segut baixat des de l'església pels funcionaris municipals, sent col·locat a una taula vestida per l'ocasió al centre de la plaça Major. Tanmateix, l'Ajuntament ha fet al forn els tradicionals panets de Sant Antoni, que una

vegada beneïts, s'han repartit per l'agutzil als animals en donar els Tres Tombs i, igualment, tot seguint la tradició, tal com s'anava arribant a la plaça es voltava per després marxar. Això ha fet que no es convertira amb espectacle tal com es veu actualment en moltes d'aquestes recuperacions. La gent de Massalió, ha estat completament fidel als orígens del costum.

Gràcies a l'entusiasme d'al-

gunes famílies, la vila pot gaudir en l'actualitat d'una ben nodrida colla de cavalls –al voltant dels vint– i que enguany en els Tres Tombs, han fet reviure en la memòria de la gent aquells temps passats quan els nostres pares i iaïos anaven a voltar a Sant Antoni posant els animals de llaurança davall la protecció del Sant. A més a més, en aquesta voltada i adaptant-ho als temps actuals, s'hi han afegit tots els gossos, moixons i animals domèstics, fent d'aquesta manera que l'estada del Sant a la plaça puguerà perllongar-se fins el primer toc de la missa Major, tal com és preceptiu segons la tradició.

Per concloure, ens resta només felicitar i animar a l'Ajuntament i Regidoria de Cultura per seguir endavant amb aquest recuperament tan identitari per la nostra vila i comarca matarranyeca, i en definitiva, per tot l'àmbit cultural català.

A mi no em va ofendre l'himne del trompetista

El passat mes de novembre, el trompetista encarregat d'interpretar l'himne nacional a la Copa Davis que se celebrava a Austràlia va triar, segurament per una simple badada, la partitura de l'himne de Riego o de la II República en lloc de la «Marcha Real». El secretari d'Estat d'Esports del Govern espanyol, Juan Antonio Gómez-Angulo, no s'ho va pensar dues vegades i es va posar a les tres pedretes. Va eixir, tot indignat ell, a la tele per dir que el que havia passat a l'estadi havia estat «una ofensa per a tots els espanyols». Pot ser que l'acalorament del moment no el deixara pensar amb tranquil·litat i no va medir prou bé les seues paraules. Ho dic sobre tot per allò de «tots els espanyols». A mi, sincerament, no em va ofendre en absolut aquell bon home que tocava tan satisfet la trompeta. A mi, l'himne de Riego em va recordar una etapa de la història del nostre país en la que es van obrir de bat a bat les portes del progrés en molts camps: l'educació, la cultura, l'economia i l'estructura territorial –van aprovar-se els primers estatuts d'autonomia–. Unes expectatives que una llarga guerra van soterrar sota una pesada capa de mort i por. No, a mí, senyor Gómez-Angulo, si torna a escoltar l'himne de Riego, no m'incloga entre els ofesos.

Lluís Rajadell

El CESBA edita un llibre de Joan Perucho sobre el Matarranya

■ Enric Algars

Fulls de les fronteres. Entre Gandesa i Alcanyís. El Centro de Estudios Bajoaragoneses ha editat aquesta obra en la qual es reflecteixen les terres que es troben entre Alcanyís i Gandesa. Els ports de Beseit, el Mata-

ranya en conjunt i el Baix Aragó apareixen reflectits en la publicació, d'unes 300 pàgines. Es tracta d'una antologia de Joan Perucho, un escriptor que va viure durant 14 anys a Gandesa exercint de jutge.

JOAN PERUCHO
Fulls de les fronteres.
Entre Gandesa i Alcanyís.
Hojas de las fronteras.
Entre Gandesa y Alcañiz.
 Centro de Estudios Bajoaragoneses, 2003
 (Edició bilingüe català-castellà)

Catorze anys fent de jutge a Gandesa han deixat una profunda petja en l'univers referencial d'en Joan Perucho, Premi Nacional de Literatura 2002. *Els Fulls de les fronteres. Entre Gandesa i Alcanyís* recullen gran part de l'obra peruchiana que se situa per aqueixes terres limítrofes de l'Aragó, Catalunya i València,

tallades per tantes fronteres i tan íntimament unides, dels Ports, el Baix Aragó, el Matarranya i la Terra Alta. Aquesta antologia, en la redacció de la qual ha participat el propi autor, es pot llegir com un *Sentimental Journey* a aqueixes terres, les quals, junt amb les de Bizanci, són les que possiblement més han influït sobre

Aquest temps transcorregut a Gandesa el va influir fins al punt d'escriure aquesta antologia, que pot llegir-se com un viatge sentimental a aquestes terres perquè són de les que més van influir Joan Perucho, que va aconseguir el Premio Nacional de Literatura l'any 2002. El Matarranya i les terres de Bizanci són les que més van impressionar l'escriptor. De fet, els ports de Beseit il·lustren la coberta del llibre, en què també apareix la figura de l'autor.

En aquests fulls es poden trobar les fronteres entre allò real i allò imaginari, el racional i el fantàstic, la ciència i la màgia, entre la història i l'anacronisme, o entre el misteri i la naturalitat. Una obra bilingüe, en castellà i en català, en què podem trobar també bibliofília, vampirisme i gastronomia. En definitiva, aquesta antologia pot servir com una iniciació a la lectura de l'obra de Perucho.

ell, i, al mateix temps, com una iniciació a la lectura de la seua obra: l'atenta mirada peruchiana darrere el mirall, transgredint constantment les fronteres entre el real i l'imaginari, entre el racional i el fantàstic, entre ciència i màgia, entre història i anacronisme, entre el misteri i la mes absoluta naturalitat. Fronteres temàtiques entre erudició, bibliofília, vampirisme i gastronomia, entre ficticis personatges reals i reals personatges ficticis. L'edició és bilingüe català-castellà, amb versions en una o altra llengua on el lector podrà adonar-se de felices discordàncies. L'antologia és abundantment il·lustrada.

Artur Quintana

Vall-de-roures vol una església sense mutilacions

■ Lluís Rajadell

MANUEL SIURANA

L'església de Vall-de-roures, que forma amb el contigu castell el millor conjunt gòtic de la província de Terol i un dels més importants d'Aragó, podria recuperar el seu esplendor original si fructifica la campanya que ha engegat un grup de veïns sensibilitzats amb l'importància de mantenir i recuperar el patrimoni monumental del poble. El temple, construït entre els segles XIV i XV i un dels principals exponents del més pur estil gòtic de la Corona d'Aragó, va perdre al segle XIX un dels seus trams, el situat al peu de l'església, degut al estat ruïnós que presentava. Va haver-hi un intent de recuperar-lo als anys setanta del segle XX, però al poc temps de començar les obres es van paralitzar sense més explicacions.

El promotor de l'Associació Cultural per la Recuperació del Patrimoni de Vall-de-roures (Repavallde), Manuel Siurana, professor d'art a Barcelona, prepara un memoràndum per dirigir-lo a les administracions

públiques i al Arquebisbat de Saragossa, al que pertany Vall-de-roures, en el que vol demostrar que «una obra d'art d'esta magnitud no pot romandre

mutilada». Siurana resalta que l'església de Santa Maria la Major és un «llegat dels nostres avantpassats que tenim l'obligació de mantenir i millorar si és possible». Este expert en art naixcut a Vall-de-roures explica que per tot el Baix Aragó històric –comarques del Baix Aragó, Matarranya, Andorra, Bajo Martín i Casp– van edificar-se a l'Edat Mitjana moltes esglésies gòtiques, però la major part d'elles van ser substituïdes per edificis barrocs més del gust del segle XVII i XVIII. Així, actualment, l'església de Vall-de-roures «és el millor exemple del gòtic baixaragonés, molt vinculat, a més, amb el que proliferava a la resta de la Corona d'Aragó».

El passat 3 de gener es va presentar a la Casa de Cultura de Vall-de-roures Repavallde, que va reunir al saló d'actes a

un centenar de persones interessades en el projecte. Per altra banda, l'Ajuntament que recolza la movilització veïnal ha encarregat una memòria per conèixer la situació del monument i el cost econòmic que tindria la seua reconstrucció integral.

El regidor de Cultura, Carlos Fontanet, explica que l'objectiu de l'Ajuntament és reconstruir la part demolida al segle XIX i, a més, restaurar la resta de l'edifici, que presenta problemes de filtracions des del teulat, reparat moltes vegades amb materials heterogenis i de qualitat deficient. Fontanet diu que el teulat s'hauria de restaurar íntegrament amb lloses de pedra, com al projecte original.

L'Associació per la Recuperació del Patrimoni no vol quedar-se en un organisme testimonial i anuncia que aprofitarà la pròxima Setmana Santa, quan el poble s'omplirà de gom a gom de visitants, per desenvolupar una campanya de recollida de signatures que avalin la reivindicació de reconstruir el temple. Les signatures recollides i el memoràndum es remetran a les institucions implicades per demanar la seua intervenció per a retornar a l'església el seu esplendorós aspecte original.

Siurana desitja que esta vegada el projecte no acabi com en 1971, quan es van retirar les enrunes de la part assolada, es van posar les bastides i poca cosa més. D'aquell frustrat intent es podria recuperar, no obstant això, el projecte d'obres, que deu d'estar amagat al fons d'algun calaix administratiu a l'espera dels fons per fer-se realitat.

LA JOIA DE L'ARQUEBISBE

Entre els segles XIV i XV, l'Arquebisbat de Saragossa va eixcar a un dels pocs pobles del Baix Aragó que eren de la seua jurisdicció feudal, Vall-de-roures, un impressionant monument gòtic, l'església de Santa Maria la Major. A més, al costat seu els arquebisbes van construir –els dos edificis es comuniquen per un passadís– paral·lelament un imponent castell-palau. El segle XIX no li va ser propici al temple, i degut al perill de que el tercer tram caiguera a terra, es va optar per enderrocar-lo per evitar accidents. Així, mutilat, ha arribat fins als nostres dies. La singularitat de l'església va provocar que el 1931 fora declarat Monument Nacional pel Govern espanyol i en 1982 Bien de Interés Cultural per la DGA. A més, s'ha convertit, juntament amb el castell, en el principal reclam turístic del poble i en la principal imatge associada a Vall-de-roures. Entre 1965 i 1966, els veïns del poble van aportar el treball i els recursos econòmics necessaris per la restauració del temple en la part conservada. També és cert que el sistema polític imperant en aquells moments va impulsar a molts residents a apuntar-se a les obres de cara a mostrar públicament l'adhesió a l'església, un dels pilars del règim. Va ser la darrera restauració del monument, que ja necessita d'una nova actuació, tant de restauració com de reconstrucció.

Pròxima cessió del Castell de Fraga

La Direcció General de Patrimoni de l'Estat cedirà pròximament a l'Ajuntament de Fraga, l'ús de l'edifici de l'antiga Església de Sant Miquel, popularment conegut com el Castell de Fraga. La cessió serà a títol gratuït i per un termini de 75 anys. Així ho va avançar el batlle de Fraga, Vicent Juan, en finalitzar l'últim ple celebrat per la Corporació Municipal fragatina, i així ho va confirmar ahir mateix, en assenyalar que es té el compromís verbal que la cessió serà imminent i que s'està a l'espera de rebre l'esborrany del conveni. L'Ajuntament de Fraga ja va sol·licitar el passat mes de març la cessió d'aquest monument emblemàtic per a la capital fragatina, ja que es considerava il·lògic que s'iniciés un projecte de rehabilitació que suposarà una inversió de gairebé dos milions d'euros, en un edifici que no és de propietat municipal.

Una volta es rebí l'esborrany i es firmí el corresponent conveni, l'ajuntament podrà

disposar de l'edifici del Castell, la rehabilitació del qual es va endegar fa uns quants mesos. Al llarg de 2004 s'espera concloure l'obra i convertir el Castell en una sala cultural polivalent, capaç d'acollir representacions teatrals, actuacions musicals, conferències, exposicions, etc.

El projecte, redactat per l'arquitecte Juan Manuel Pérez Latorre, té una inversió d'uns dos milions d'euros i es finançarà entre l'Ajuntament de Fraga, el Ministeri de Foment, a través de l'u per cent cultural, la DGA i una entitat financera. L'Ajuntament compta amb una partida de 600.000 euros per en els pressupostos d'enguany i n'ha aprovat ja una altra de 1.200.000 més per al de l'exercici següent.

El passat mes de desembre, l'alcalde de Fraga va firmar a Madrid el conveni pel qual el Ministeri de Foment es compromet a aportar 200.000 amb càrrec a aquest exercici de 2003. Vicent Juan va remarcar l'existència d'un compro-

mís ferm per subscriure l'any que ve un nou conveni pel qual n'aportarien la quantitat romanesca, que superaria els tres cent mil euros. En principi, el Ministeri de Foment s'ha compromès a aportar 565.000 euros, amb càrrec a l'u per cent cultural de la inversió de la variant de la carretera N-II.

Les obres en van ser adjudicades el passat mes de juliol a l'empresa CONSTRUCTORA GENERAL FRAGATINA, SA, per un import de 2.053.556 €. El termini d'execució és de 24 mesos. La primera fase dels treballs està consistint en la consolidació d'estructures que manté encara l'edifici. La rehabilitació del Castell consistirà en la restauració de les restes de murs i capelles laterals que encara aguanten dretes, així com el remat de la façana principal, la torre, la coberta i l'àbsida, per tal de recuperar l'antiga forma de l'edifici. Una volta restaurat, el Castell es dedicarà a sala cultural polivalent.

Purins excedents

Malestar i rebuig ha causat en l'alcalde de Fraga la petició dels ramaders de Lleida de dipositar purins en finques del terme municipal fragatí. L'Ajuntament de Fraga no ha rebut cap mena de sol·licitud o comunicació envers a aquesta possibilitat, que coneix per les informacions aparegudes en els mitjans de comunicació.

Segons aquestes informacions, uns tres cents ramaders de la comarca del Segrià han sol·licitat permís a la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya per poder extraure els purins de les granges i traslladar-los a finques ubicades a l'Aragó.

L'alcalde de Fraga, Vicent Juan rebutja aquesta possibilitat, al·legant que Fraga i el Baix Cinca estan ja «sobrecarregats d'aquests residus a causa de la important cabanya de porcí existent». L'Ajuntament s'ha adreçat ja a les Conselleries d'Agricultura i Medi Ambient dels Governos d'Aragó i Catalunya, a qui ha traslladat la seua preocupació i rebuig a aquesta petició dels ramaders catalans. Vicent Juan argumenta aquest rebuig en aspectes sanitaris i mediambientals, sobretot tenint en compte la pròxima transformació en regadius de zones com Monegres que podrien ser possibles receptors d'aquests purins. L'alcalde de Fraga també ha fet una advertència a ramaders, agricultors i transportistes, anunciant que «l'Ajuntament serà contundent en l'aplicació de la normativa que sobre aquestes qüestions estableix el seu àmbit competencial».

Redacció

Independentistes

El president de la FACAO, d'Amics de Fraga, de la Creu Roja i de no sé quantes coses més, el Sr. Ángel Hernández, en un articulet publicat, l'octubre passat a *La Voz del Bajo Cinca*, setmanari propietat de son cunyat, ataca sense misericòrdia a Guillem Chacón i, de passada, em menciona a mi personalment dient-me que sóc un **fals**, perquè tot i que només treballem per la llengua i la cultura, vam firmar fa anys un **MANIFEST INDEPENDENTISTA** promogut per en Xirinacs. Ja hem explicat diverses voltes que, per estatuts, l'IEBC-IEA, ni es fica en política ni es manifesta políticament. Però ell, tretze són tretze. Si hi vam aparèixer és que som independentistes. A més, radicals. Radicalíssims.

La sorpresa majúscula, però, és que, el mateix 2003, a un Manifest promogut també per la gent d'en Xiri han aparegut com a firmants i *supporters* de l'independentisme català més radical, els Amics de Fraga i la FACAO: Quina sorpresa!!! Vint anys fent-mos sang amb una mentira i ara resulta que, d'amagatots, van firmant manifestos d'esta mena. Què amagat s'ho tenien!! Haver-ho dit, homes! A alguns, les arrels catalanes, l'ADN, tiren, oi? Ah! feu-mos arribar el lloc d'internet on apareix la llista, que l'emmarcarem i, de tant en tant, amb una llagrimeta, la contemplarem amb veneració. Déu n'hi do quin miracle! i quina satisfacció! Ja podem cantar juntets allò de Catalunya triomfant...!

Josep Galan

Ifni 1957-58

■ Paco Tejero

El passat 29 de novembre 7 militars espanyols morien a l'Iraq víctimes d'una acció de guerra. Des d'alguns mitjans de comunicació es va afirmar que eix era el dia en què l'exèrcit espanyol havia tingut més baixes per acció bèl·lica des de la Guerra Civil. Esta afirmació, per fortuna, no és exacta.

El dia més negre per a les tropes espanyoles va ser el 13 de gener de 1958, durant la guerra d'Ifni. Una guerra desconeguda, fosca, misteriosa i amagada per la dictadura del general Franco i que va provocar entre les forces d'Espanya 152 morts, 518 ferits greus, 58 desapareguts i 40 presoners (entre ells 3 civils, 3 dones i dos nens). Al començament dels anys 50 el Marroc estava repartit entre França i Espanya. Esta tenia zones de Protectorat (tot el nord i la regió de Tarfaia al sud), l'enclavament d'Ifni i el Sàhara Occidental.

Després d'un període de revoltes, atemptats i repressions França concedeix la independència a la seua part el 2 de març de 1956. Pressionada per les circumstàncies Espanya segueix el mateix camí i ho fa el 7 d'abril però sol al Protectorat de la part nord. De seguida Franco llicencia la flamant Guàrdia Mora, per si de cas.

Comencen allavonces una sèrie d'incidents entre les escasses tropes que protegien aquells territoris i grups armats que

pretenien la seua integració en el Regne de Marroc. Bandes Armades era la denominació donada pels espanyols i Exèrcit d'Alliberament era com es coneixia des del Marroc, que li donava suport i estava al darrere d'ell.

La situació desembocà en revolta generalitzada el dia 23 de novembre de 1957 a les 6,30 hores i casualment coneguda poques hores abans pel comandament espanyol gràcies a la confiança del policia indígena núm 3.651 (premiat amb un comerç a Canàries). A pesar d'això i del reforçament de les guarnicions amb l'arribada de tropes (per primera vegada hi van participar els paracaigudistes), la situació esdevingué molt difícil, sobretot a Ifni on es van perdre totes les posicions excepte la capital Sidi Ifni.

El 13 de gener de 1958 la XIII Bandera de la Legió surt de l'Aaiún en persecució d'una banda armada però a l'altura d'Edchera una part cau en una emboscada i al combat té 42 morts i 55 ferits greus. De l'enemic queden 70 cadàvers. A l'endemà es reuneixen a Les Palmes comandaments espanyols i francesos i donen llum verda a les operacions TEIDE i ECOUVILLON. Havien de participar tropes i avions dels dos exèrcits al Sàhara Espanyol, la duració màxima era 15 dies i per voluntat expressa del Govern francès

l'opinió pública no deuria ser coneixedora d'esta col·laboració, la qual cosa també li convenia al Govern de Franco. Les operacions conclouen el 25 de febrer amb èxit i a partir d'allavonces les bandes armades deixen de ser un perill tant per a l'Ifni i el Sàhara com per al territori francès de Mauritània.

La guerra es dona per acabada el 30 de juny amb la firma de no se sap ben bé què. A part de les pèrdues humanes Espanya torna al Marroc Tarfaia i renúncia a recuperar les posicions d'Ifni. Un any després el rei de Marroc, Mohamet V, torna els 40 presoners (un d'ells un soldat del Barri de Llitera de Fraga). A partir d'allavonces milers de joves espanyols fan la mili a Sidi Ifni i el Sàhara. La forta censura de l'època va impedir que la societat espanyola tingués coneixement del que allí ocorria i sols els familiars dels militars morts tingueren consciència exacta del que hi succeïa. Però també va promoure una visió idíl·lica a través del NO-DO amb un reportatge sobre la visita d'un grup d'artistes espanyols (Carmen Sevilla i Gila entre d'altres) encarregats de distraure el Nadal de 1957 a les tropes enviades a Ifni.

El conflicte va posar en evidència l'aïllament internacional del règim del General Franco, la carència d'una idea clara de com descolonitzar aquells territoris i la tortuosa trajectòria d'alguns personatges que hi van participar, tant marroquins, saharauis com espanyols.

El valor, sacrifici i heroisme dels militars, que lluitaren amb armament de la Guerra Civil i avions de la 2a Guerra Mundial perquè els Estats Units van prohibir usar el que havia venut i llogat per modernitzar l'exèrcit, van aconseguir evitar a Espanya un nou desastre com el d'Annual el 1921. Reconeixement, honor i glòria que sorprenentment no se'ls va donar i que encara esperen.

Mequinensa necessita un model de política mediambiental

■ Gilberto Obiol, Ajuntament de Mequinensa

Deu fer uns dos mesos vaig assistir a un Congrés de Medi Ambient a Saragossa organitzat pel Sindicat UGT (Federació Aragonesa), on es va presentar un Manifest per a la sostenibilitat d'una Comarca.

Això em dona peu a comentar la necessitat que tenim a Mequinensa d'aplicar un model de política mediambiental sostenible.

No fa gaire temps que la visió de les persones en quant a polítiques medi ambientals era la de protegir la flora i la fauna. Avui afortunadament tothom sap que no n'hi ha prou en protegir els valors ecològics. S'ha d'aconseguir impli-

car els ciutadans, modificant el seu comportament social. L'urbanisme, el transport, agricultura, la energia, la producció d'energies, el turisme, etc. deuen estar lligades amb el medi ambient.

En els processos de l'Agenda 21 s'ens diu que el 80 per cent de la població europea viu en ciutats i la tendència és creixent. Això imposa que l'espai regional es va consolidant com espai urbà. Els nostres polítics, quan legislen per preservar el medi ambient, haurien d'usar diferents nivells d'actuació i no sempre ho fan; en el procés de descentralització implantat als anys 80 i 90 s'afavoreix

descaradament les administracions autonòmiques i han deixat en un segon lloc a les locals. A més a més, els municipis han disposat de molt poc marge de maniobra a l'hora de dissenyar les seves pròpies polítiques degut a l'excessiva dependència financera respecte a l'Administració central i autonòmica.

Mequinensa i el seu terme municipal està prou definida per tenir una futura estructura industrial, agrícola i turística.

Les empreses ubicades al polígon són de molt baix impacte ambiental i això és el que es vol en el futur: gaire bé no generen residus i actual-

ment senyalen que hi ha una trajectòria per harmonitzar un augment de llocs de treball.

En matèria de polítiques agràries s'hauria de potenciar la producció agrícola formant nous agricultors i que tots siguin capaços de conviure amb el medi ambient per produir aliments de qualitat.

Pel que fa al turisme, Mequinensa té i tindrà en el futur unes perspectives de desenvolupament molt importants per a l'economia local.

Finalment, el capital i els empresaris no poden anar per davant de les polítiques mediambientals locals que van en benefici de tots.

ESTAMPES RIBERENQUES

El part de les paraules

■ Susana Barquín

Hi ha milions de paraules en cada llengua que serveixen per a designar objectes, idees, conceptes, accions, per a construir frases que ompliran les pàgines d'una revista, o un article científic, formaran un poema, diran t'estimo o t'odio, feriran o alegraran una estona de vida. Rara vegada ens preguntem com han sorgit les paraules si no en som especialistes. Quan no sabem què significa un mot, mirem un diccionari i, si hi ha sort, en un moment tenim el dubte resolt. Quan apareix un nou concepte, la televisió, la ràdio o els diaris ja ens diuen com l'hem de nomenar, ens expliquen què significa, i l'incorporem al nostre vocabulari, o no, depèn de si el necessitem en el nostre fet parlant. D'aquesta manera, la llengua a vegades pareix que sigui alguna cosa que no és a dins nostre, que no forme part de nosaltres, més prompte una eina que és a fora, que ens ve donada per no se sap qui o què, i la nostra feina és aprendre com es manega i prou. Tanmateix, en el cas del català, en ser una llengua que ha patit durant molts anys un exili de l'ús públic, arraconada i condemnada a viure entre les parets de l'ús domèstic de forma quasi exclusiva, l'esforç que ha calgut i cal fer per anar recuperant expressions i paraules, o fins i tot crear-ne de noves, ens produeix una sensació molt curiosa de propietat personal i de relació íntima amb la llengua. L'anem creant a mesura que l'anem necessitant, i ho fem entre tots una mica, sense un cos acadèmic de savis instal·lats més enllà del bé i del mal. He sentit sovint menysprear la tasca normativa dels lingüistes, com si fossen persones que no estiguessen al món i s'inventessen paraules, o decidissin que tothom ha de fer servir el mateix patró perquè són ells qui manen, en una forma

d'entendre la norma lingüística com una imposició de gent forània. Això és especialment palès en el cas del català justament per aquesta presó domèstica a què estava condemnat, que li ha atorgat un estatut de llengua familiar i, per tant, més plena d'afectes i d'emocions personals. També aquesta manera d'anar-la fent entre tots ha refermat la relació de propietat individual de la llengua catalana. Pel camí, potser ens hem oblidat una mica que una llengua és un vehicle de comunicació, i la norma és necessària perquè si algú diu negre jo sàpiga què vol dir negre. En qüestions normatives, m'agrada especialment la tasca del Centre de Terminologia TermCat. Són una mena de faedors de paraules que treballen per dotar el català del vocabulari necessari perquè sigui una llengua viva, útil i dinàmica. Algú podrà dir que la gent ja genera vocabulari quan el necessita, bé, cap problema, que vagen fent, però jo prefereixo que entre tots ens posem d'acord en què és negre, perquè així no calgué discutir sobre la negror i ens puguem dedicar a conversar de temes més interessants que el significat particular de la negror. Fa un temps, vaig necessitar els serveis del TermCat, perquè no sabia com s'escribia en català «paraguayo» referit a la varietat de préssec. Ells tampoc no ho sabien. És clar, a mi no m'havia eixit en cap diccionari perquè no existia aquest mot en català. Els vaig comentar que, almenys a Fraga, la gent el coneixia com a préssec de tomàquet (o mullarero tomater), i els va parèixer una bona forma de designar-lo. S'ho van estudiar, i finalment van establir que el mot adient era préssec de tomàquet. D'aquesta manera, Fraga i la que subscriu van contribuir al part d'un terme en català. De tota manera, els faedors de paraules ja les poden anar creant en marbre o en porcellana xinesa, que si la gent no els fa cas no hi ha res a fer. Per això deia que una llengua es fa entre tots, generant noves necessitats i acceptant les solucions dels experts. (Per cert, el mullarero és una varietat de préssec que a Fraga va quedar com a nom genèric del fruit, una altra forma de generar termes, encara que sigui local)

Jordi Estruga i Estruga, economista i bibliòfil

«He volgut ser acadèmic per Mequinensans»

Vesprada del 8 de gener de 2004. Ens trobem tres mequinensans i, alhora, barcelonins: Jordi Estruga, Jesús Moncada i jo mateix; al domicili familiar del primer, al carrer Copèrnic del barri barceloní de Sant Gervasi, per fer petar la xerrada. Aprofito l'avinentsa per fer una breu entrevista a l'amfitrió, abans no ens embranquem, inevitablement, en disquisicions a propòsit del Poble.

Pregunta: On ets nascut?

Resposta: Els pares, tots dos, eren mequinensans encara que jo vaig néixer a Barcelona el 1934. Vaig tenir la sort de néixer al carrer Santa Tecla d'un barri, Gràcia, que m'estimo molt. I allí és on vaig tenir els primers amics, alguns d'ells descendents de gent de Mequinensa; me'n recordo molt de Raimundo Rodes i de Joaquín Gràcia Ibarz. Hi havia moltíssima gent de Mequinensa vivint aquells anys a Gràcia. Hi vaig viure fins que em vaig casar, el 1960.

P: Els pares, van baixar a Barcelona uns quants anys abans?

R: El meu pare, nascut el 1906, quan va fer el servei militar —que devia de ser l'any 1926— va venir aquí a Barcelona i ja s'hi va quedar. Llavors va venir la meua mare, però se'n van tornar a Mequinensa, i s'hi van casar l'any 1933 (van voler fer el matrimoni al Poble), però jo ja vaig néixer, al carrer Santa Tecla que et deia abans.

P: Tens germans, hi ha més Estruga i Estruga, cognom típicament mequinensà?

R: No, sóc fill únic. I els meus pares tampoc no eren cosins; es deien Estruga però eren de branques diferenciades. Possiblement dec d'ésser l'únic Estruga Estruga que hi ha al món. Els nostres quatre fills i dos néts continuen, evidentment, la nissaga dels Estruga.

P: Com vas passar la Guerra Civil?

R: La meua estada més llarga a Mequinensa es va produir durant la Guerra Civil. Tenia

dos anys només i vaig estar a un hort, a l'hort de Xorrús, amb el meu avi (lo meu iaio, per dir-ho en mequinensà). L'any 38 vam tornar a Barcelona per no quedar-nos aïllats del meu pare, que estava amb l'exèrcit republicà a València.

P: Com foren els teus primers estudis?

R: En tornar a Barcelona, vaig anar a un parvulari a Gràcia, al carrer Bonavista. Després al grup escolar Uruguai i en acabat vaig estudiar a l'acadèmia Jaumà, un centre educatiu molt prestigiós, a Gràcia també.

«En 42 anys als Laboratoris Ferrer vaig veure el creixement d'aquesta empresa.»

P: La recordo, als Jardinetes, al començament del carrer Gran.

R: Hi vaig estudiar el peritatge i el professorat mercantil. Estudiava i feia classes, amb catorze anys, de matemàtiques als pàrvuls. Al quinze anys me'n vaig anar a treballar a una empresa gràfica, Manufacturas Gráficas B. Siven, el director de la qual era Vicenç Caldés i Arús, pare de l'escriptor Pere Calders, i de qui vaig aprendre a estimar el món de l'edició i del llibre. D'allí vaig passar al Banc de Santander, primer com administratiu i una mica més tard com a apoderat. El 1960, amb vint-i-cinc anys, vaig a treballar amb en Carles Ferrer Salat del Grup Farmacèutic Ferrer, on vaig ser-hi durant 42 anys, primer com cap d'exportacions i, en el

moment de jubilar-me, fa dos anys, era el director general de Ferrer Pharma Internacional. Afortunadament, en tots aquells anys vaig veure el gran creixement d'aquests laboratoris.

P: Com a cap d'exportacions, deus parlar diverses llengües.

R: Parlo cinc llengües. Evidentment català i castellà, i francès, anglès i italià. L'alemany no puc dir que el parla, però l'entenc força.

P: El teu interès pel cognom Estruga, t'ha dut a investigar alguna cosa a propòsit d'aquest cognom?

R: Sempre he tingut feines que m'han interessat moltíssim, però he cregut que també havia de realitzar alguna altra labor de tipus intel·lectual. I una d'elles ha estat la investigació dels orígens. I he investigat els cognoms, el meu en primer lloc. Ja sabia que venia de Mequinensa; en alguns dels viatges que he fet m'he trobat altres Estruges al món, sempre en relació amb el món jueu. A Rodesia, en una visita comercial espanyola que vam fer a finals dels anys seixanta, em va venir a trobar, en llegir el meu cognom en la premsa local, un industrial jueu d'aquell país per dir-me que es deia Estrugo i demanar-me si érem parents. Més tard a Turquia, a Estambul, una senyora, jueva sefardí, directora d'un banc, també em va fer saber que es deia Estrugo. Després vaig trobar un llibre escrit per un professor de matemàtiques, que es deia també Estrugo, sefardí que va venir de Turquia a aquí, sobre els orígens d'aquest cognom i hi vaig descobrir que el meu cognom tenia un origen jueu-català.

a de la Reial Acadèmia de Bones Lletres»

P: Parlant de llibres, sé que tens un gran interès pel món del

«Sempre m'he sentit motivat per la història de la Corona d'Aragó.»

llibre i del gravat.

R: Tornant al que deia abans, a més d'interès per la feina, s'han de tenir inquietuds per altres coses. Sempre m'ha interessat el món del llibre, però inicialment m'interessava per la història. I un dels temes que em motivaven era la història de la Corona d'Aragó, formada principalment per dos grans territoris que estimava molt: Catalunya, on havia nascut, i Aragó, d'on procedien els meus pares. L'estudi de la història i del perquè d'aquesta Corona d'Aragó em portava a adquirir llibres, llibres que en ocasions em costava trobar perquè estaven exhaurits i havia d'anar a les llibreries de vell. En les llibreries de vell em presenten llibres antics amb un preu que, en aquells moments, em van semblar molt cars, però com que m'agradaven acabava, en ocasions, per comprar-los, però sempre amb la idea de conèixer una mica millor el país on vivia. A posteriori, en una visita que vaig fer a l'Argentina el 1974, un llibre antic, una crònica del rei Joan II de l'any 1591, que m'havien ofert a Barcelona a uns preus que, per a mi, considerava prohibitius, me'l van oferir a molt bon preu i el vaig adquirir; va ser el primer que vaig tenir, de llibre antic. A partir d'aquell moment vaig començar a comprar llibres antics, gaire-

bé sempre relacionats amb la història de la Corona d'Aragó. Més tard vaig passar a adquirir llibres de gravats connectats amb l'art (l'art m'ha interessat moltíssim, tota la vida). Vaig descobrir que el gravat no era un tema gaire conegut a Espanya, i em vaig aficionar també moltíssim al món del gravat. Les meves col·leccions actuals de llibres estan basades en obres d'història i, a més a més, en llibres de gravats i que facin referència a la història del gravat i a l'estudi de les tècniques del gravat.

P: I la cartografia?

R: També és un tema que m'ha interessat molt. Tinc col·leccions de mapes antics, centrades sobretot en Catalunya, on gairebé sempre apareix Mequinensa, i Barcelona. En diferents ocasions alguns d'aquests mapes s'han mostrat en exposicions internacionals

P: Vas facilitar una edició facsímil del llibre de Santa Agatòclia de Mequinensa.

R: Tinc un original, que vaig trobar, amb gran sorpresa meua, comprant llibres antics aragonesos, del llibre de la vida de Santa Agatòclia del pare Miguel de Salas. Vaig proposar a l'entitat cultural mequinensana "Coses del Poble" fer una edició del llibre, ho van acceptar i es va publicà el 1993.

P: Has participat en l'edició de llibres de caire històric?

R: El meu interès pel llibre antic i pel llibre de gravat, d'artista, m'ha dut a participar a l'Associació de Bibliòfils de Barcelona –de fet de Catalunya, ja que és única–, i a través d'aquesta entitat en l'edició de diferents llibres de bibliòfil.

P: Ets membre d'alguna altra entitat cultural o acadèmica?

R: Ja fa haig em van proposar ser membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres. Ho vaig acceptar; i en moment de dir de quina població volia que fos acadèmic vaig demanar de ser-ho de Mequinensa. Així que sóc acadèmic corresponent

de la Reial Acadèmia de Bones Lletres per Mequinensa.

P: Per acabar, quins lligams mantens amb Mequinensa?

R: Evidentment mantinc lligams de família. Antigament éren més intensos, però per qüestions de feina i família hi anava menys del que jo volia: alguna Santa o alguna celebració o reunió familiars, estades sempre lamentablement massa curtes.

«Els llibres antics d'història, el gravat i la cartografia m'han interessant molt.»

P: I amb "Coses del Poble"?

R: Quan es va crear fa aquest col·lectiu mequinensà em van proposar formar-ne part, i d'aleshores ençà hi mantinc una col·laboració ben estreta.

En acabar la trobada barceloninomequinensana, en Jordi Estruga ens obsequia amb dos esplèndids presents. Per a Jesús Moncada, un magnífic exemplar en edició de bibliòfil d'una selecció de contes de Pere Calders; i per a qui signa aquesta entrevista, una còpia original de l'estampa del senyor de Beau-lieu, *Chevalier de l'Ordre de Saint-Michel, Ingenieur et Geographe*, súbdit fidel i untuós de S. M. Lluís XIV de França, un gravat que, per cert, ha motivat, en part, la narració 'Una estampa del segle XVII' publicada en el volum *Cabòries estivals de Jesús Moncada*.

BIBLIOFILIA

Jordi Estruga com a economista i directiu empresarial és des de 1961 membre del Círculo de Economía –ha estat integrant de la seua junta directiva entre 1964 i 1968– i des de 1966 membre de la Lliga Europea de Cooperació econòmica. També ha estat col·laborador de la secció econòmica de *La Vanguardia* i el *Diario de Barcelona* entre 1964 i 1968. Amb tot, els últims anys s'ha dedicat, amb intensitat creixent, al món de la bibliofilia, la història del gravat i la cartografia catalana. Des de 1979 és membre de l'Associació de Bibliòfils de Barcelona, entitat que presideix des de 1997 formada per un col·lectiu limitat estatutàriament a 150 socis. Des del 2000 també és membre de l'Association Internationale de Bibliophilie-Paris i assessor del Instituto de Historia del Libro y de la Lectura-Salamanca.

L'amor pels llibres li degué néixer quan entre els quinze i els devuit anys treballà al costat de Vicenç Caldés en una empresa d'arts gràfiques. A tall d'anèdocta: vint anys més tard un altre fill de mequinensans entrava a treballar en una empresa editorial al costat Pere Calders, fill del senyor Vicenç.

B. de M.

Berenguer de Mussots

«Llevantem la Llitera»

Remenant papers m'han sortit uns retalls de diari i uns adhesius dels anys 1976 i 1977 que parlen del Moviment d'Alliberament de la Llitera. Avui ens semblarà un nom curiós i xocant, però s'ha de tenir en compte el temps que corria. El dictador s'havia mort feia poc, la gent estava molt polititzada i s'esperaven canvis i un futur millor.

Els adhesius són dos petits mapes de la Llitera amb els noms dels pobles. En un hi ha un llaurador aguantant a les espatlles el mapa de la comarca, amb el text: «Llevantem la Llitera que està bastant per terra». En un altre diu: «La Llitera és l'empresa comú de tots els lliterans». Un tercer paper, de 1978, diu: «Coneguem la nostra cultura! Seminari de cultura lliterana a l'Institut de Tamarit, a les 10 del matí, els dissabtes».

En un paper apart es diu que 12 persones d'aquest grup es van reunir a Tamarit de Llitera l'ú de maig de 1977. Hi apareixen anotats els noms i l'edat dels components, però no els cognoms. Les edats van dels 19 fins als 46 anys.

Recordem que l'any 1978 el setmanari *Andalán* publicava que a l'Institut de Tamarit en una enquesta que es va fer a 64 alumnes tots se sentien catalans menys 1. Malgrat l'enrenou de la notícia i la protesta de l'alcalde de la població, el periòdic i els qui van fer l'enquesta s'hi van reafirmar.

Seria interessant descobrir aquests pioners que lluitaven per la nostra llengua i cultura en les acaballes del franquisme. Alguns tendrien ara 73 anys. Desconec qui em va fer arribar aquests papers quan estava redactant el llibre *La Franja de Ponent avui*. Potser els amics Jaume Carreras, Josep Anton Chauvell o Francesc Ricart en sàpiguen alguna cosa.

Joaquim Montclús

Nuviana ha produït un milió d'ampolles de vi en el seu primer any de vida

■ Màrio Sasot

Bodegas Nuviana, la primera incursió del grup vinícola Codorniu en terres i Denominació d'Origen aragoneses, ha venut en el seu primer any de funcionament un milió d'ampolles de vi i facturat 2,79 milions d'euros. El 64% d'aquesta quantitat correspon al mercat nacional. El milió d'euros facturats en el mercat internacional procedeixen principalment de compres de països com ara Suïssa, Canadà, Alemanya, Dinamarca i Japó.

Anton Raventós, director comercial de la firma, es va mostrar molt satisfet d'haver obert a l'Aragó aquesta nova línia productiva de la firma, destinada a la creació de vi jove de taula i de qualitat i «sorpresa agradablement per les grans facilitats que hem rebut del govern aragonès, no solament en el capítol de subvencions, sinó en l'agilització de tràmits per a la nostra instal·lació, facilitats de contactes amb productors, etc. cosa amb què no ens havíem trobat mai en d'altres comunitats on hem obert denominacions d'origen».

Aquest responsable de l'empresa Codorniu considera que la seua expansió cap a d'altres mercats vitivinícoles fora de Catalunya es deguda a que «en el mercat del vi català tenim ja bodegues a totes les comarques amb denominació d'origen, després de l'obertura de la darrera a la Conca de Barberà, a la vora del Monestir de Poblet».

Les Bodegas Nuviana estan enclavades en el terme municipal de Bellver de Cinca (Osca), molt a prop de la província de Lleida i de Raimat on l'empresa té la finca de vinyes més gran (3.300 ha).

La inversió inicial realitzada en les noves bodegues ha

sigut de 4,1 milions d'euros, dels quals, el Departament d'Agricultura del Govern d'Aragó en va gestionar, a través del Programa d'Indústries de la UE, un ajut de 893.000, procedents de la pròpia DGA, del Ministeri d'Agricultura i dels fons FEOGA.

Pel seu cantó, l'empresa ha invertit, al llarg del 2003, 924.000 €, que s'han destinat a l'ampliació del número de dipòsits de la bodega i del parc de bótes, i per a enguany hi ha prevista una inversió de 950.000 € més.

Segons que va informar el gerent de la bodega, Miguel Sancho, aquestes inversions «són tan sols el principi d'un projecte que volem que vagi a més. De fet hem previst duplicar la producció el 2004, arribant als dos milions i mig d'ampolles».

La construcció de Nuviana ha generat un important impuls econòmic en aquesta zona agrícola a cavall entre les comarques aragoneses de la Llitera i del Baix Cinca. L'empresa Codorniu té contractada la producció de sis finques annexes a la bodega, entre elles la de San Miguel, on es troben les

seues instal·lacions. En aquest primer any de producció seran ja 300 hectàrees conreades, que passaran a 400 el 2005. Aquests productors associats a Nuviana conreen per acord amb la bodega les varietats Cabernet Sauvignon (170 ha.), Tempranillo (102 ha.), Merlot (20 a), Syrah (83 ha) i Chardonnay (60 ha.).

Els vins pertanyen a la denominació «Vinos de la Tierra. Valle del Cinca», a què pertanyen només dos bodegues més, també instal·lades en el terme de Bellver: «Valonga» i «Monte Julia».

«El fet de ser poques bodegues en la denominació ens facilita posar-nos aviat d'acord en el tipus de varietats que volem produir o en criteris de qualitat» —explica Joan Martínez, responsable de l'àrea comercial exterior de Codorniu. Els vins Nuviana han eixit al mercat amb aquest nom de marca en les seues varietats de negre, rosat i blanc, venuts bàsicament en el sector de la restauració. Per a la seua venda en grans superfícies, Bodegas Nuviana ha creat la marca «Veranza». El 28% del mercat nacional d'aquests productes els acapara Catalunya.

Naix ARO, el Butlletí Municipal de Benavarri

Corresponsal

Des del mes de setembre-octubre, l'Ajuntament de Benavarri publica un Butlletí Municipal anomenat ARO, acrònim d'Aragonesos de la Ribagorça Oriental. Ara van pel número 3. Aquesta idea, engegada pels nostres companys i amics del CERI i la Regidoria de Participació, comunicació i Llengua, està veient la llum a un ritme d'un exemplar cada dos mesos. Ajuntament i Centre d'Estudis han unit esforços amb l'objectiu de, per una banda, donar a conèixer tota la problemàtica de Benavarri i comarca i, per l'altra, de normalitzar la nostra llengua. L'ajuntament s'ha proposat amb fermesa introduir la llengua catalana, en la variant ribagorçana en els seus programes culturals, està retolant els cartells de la Casa de la Vila en bilingüe i edita aquest butlletí, en castellà i en català ribagorçà, de què donem mostra en fotos i que està obert a tots aquells que desitgen rebre'l. Juntament amb l'opinió dels dife-

rents partits polítics que conformen l'ajuntament, hi apareixen els noms, els problemes i la vida diària de les viles comarcals —Purroi, Calladrons, Aler, Castilló etc.— que sens dubte contribuiran a donar a conèixer la realitat de la comarca.

Un sector de la població accepta la publicació amb il·lusió, un altre sector s'assobta davant una llengua i un ús que mai havien vist. Els responsables confien que a poc a poc la major part dels ciutadans assoliran com a seu el Butlletí, i la llengua com a seua. Confien mantenir ARO el temps que calga i els agradaria que els ajuntaments de la Franja els imitessin: un territori en què els respectius ajuntaments contribuïssen a la tasca de normalitzar —lingüísticament— la vida municipal ajudant a vèncer la resistència dels sectors que la combaten.

En successius números de TdF se seguiran rebent notícies d'ARO.

ARO Aragonesos de la Ribagorça Oriental
 BUTLLETÍ MUNICIPAL DE BENAVERRI / BOLETÍN MUNICIPAL DE BENAVERRI
 Número 3 2004

El Parc de Sant Medardo millora

El dia 10 de setembre de 2003 el Consell Municipal de Benavarri, amb el suport de la Diputació Provincial de Huesca, ha aprovat el projecte de millora del Parc de Sant Medardo. Aquest projecte consisteix en la remodelació del parc, amb la creació de zones de joc, zones de descans i zones de passeig. El projecte també inclou la creació d'una zona de picnic i la millora de les zones de senderisme.

L'Ajuntament presenta un Pla General d'Infraestructures a la DIPH

El Pla General d'Infraestructures de Benavarri, aprovat pel Consell Municipal el dia 10 de setembre de 2003, és el resultat de l'elaboració d'un estudi de diagnòstic de les infraestructures de la vila. Aquest pla inclou la creació d'una nova carretera que connecti Benavarri amb la vila de Castilló de la Ribera, la millora de les carreteres existents i la creació de noves vies de comunicació.

Un mes d'octubre intens destaca en la programació cultural de l'últim trimestre

El mes d'octubre de 2003 ha estat un mes molt intens per a la programació cultural de Benavarri. Aquest mes s'han celebrat diverses activitats, com ara la Festa de la Collita, la Festa de la Llengua i la Festa de la Música. A més, s'han organitzat diverses exposicions i conferències.

S'initia la construcció del consultori de Calladrons

El dia 10 de setembre de 2003 s'ha iniciat la construcció del consultori de Calladrons. Aquest consultori està destinat a atendre a la població de Calladrons i a proporcionar-los serveis de salut i d'assistència social.

Se celebra una reunió local d'empresaris

El dia 10 de setembre de 2003 s'ha celebrat una reunió local d'empresaris de Benavarri. Aquesta reunió ha estat convocada pel Consell Municipal i ha estat presidida pel regidor de Econòmic i Financer.

TOT ENSENYANT LES DENTS

El món és massa complex

Ramon Sistac

Carrers del barri vell de Donostia. Fa un fred que pela. S'ha fet de nit, i la broixina boirosa que puja de la banda del port, portada per l'oratge humit de la mar cantàbrica, s'arrapa a les orelles. Te les deixa petrificades, gairebé de vidre. Pareixen les copes aquelles de la padrina que hi ha a l'aparador de totes les cases: al més mínim copet se fan a miques. El meu amic Ferran, fill del cor dels Pirineus, no pot més i decideix comprar-se una gorra, barret, txapela o barretina: el que siga, amb tal que li tape les orelles. Precisament trobem a la primera cantonada un individu que practica el top-manta i ven justament gorretes de llana (potser acríliques; no ve al cas). El venedor ambulat sembla sud-americà, amb trets de procedència quítxua o aimara. Té bon aspecte i pareix educat, i aguanta estoicament palplantat l'insuportable fred del carrer. Ferran s'emprova una gorreta: si m'escau, si no m'escau... Sorprès de sentir com parlem, el venedor ens demana: *¿Son ustedes franceses?* —No, catalanes, contesta decidit Ferran. Després

de creuar la mirada uns instants amb un sobtat estrabisme, com si estigués processant la informació, el venedor veu finalment fer-se la llum: *¡Ah! ¡Así hablan ustedes gallego!*

Ens vam haver d'excusar per les nostres riallades. Al seu requeriment, li vam explicar que a l'Estat Espanyol, a més de l'ídem, hi ha tres llengües territorialment oficials més, i que la que parlem nosaltres n'és una: el català. I prou, perquè érem al límit de la pulmonia, i el venedor començava a donar símptomes de tenir saturada la memòria RAM. Potser, en el fons, devia pensar que el món fóra millor si els francesos parlessen francès, els espanyols espanyol, els italians italià, i així successivament. No es va aconseguir el comentari, però si l'hagués fet potser li hauria contestat que també els peruans peruà, els xilens xilè, els argentins argentí. I els andorrans andorrà!

L'Univers és una complexa massa inabastable i, a sobre, en expansió. I nosaltres l'intentem comprendre a base de capsetes i prestatgets. Tot ho hem de ficar a dins d'una capseta, i cada capseta dins d'un prestatget. Però el món és massa gran i amorf; i no cap dins les capsetes, ni dins els prestatgets. I la nostra ignorància, la nostra manca de capacitat d'entendre o d'imaginar situacions complexes que són diferents de les que ens són més properes, amenaça de tirar per terra la prestatgeria tota.

Control de qualitat

Al que hem arribat: hem passat de seleccionar fruita a seleccionar persones, com si de la mateixa cosa es tractés; aquesta està massa gruixuda, aquesta no fa bona cara, aquesta està podrida, el color no és l'adient, i així successivament.

Control, control i més control. Això està succeint en la data que escric aquestes línies, a 26 de gener de 2004, en un país que presumeix d'avançat envers els altres. Crec que tots haureu endevinat a qui em refereixo: als USA.

En aquest país i en d'altres que, dissortadament, el volen imitar, confonen la velocitat amb la cansalada, com es diu col·loquialment, confonen el control amb la seguretat i pensen que a major control, major seguretat, quan en la majoria dels casos, per no dir en tots, produeixen l'efecte contrari.

Si perdem la llibertat de moviment en el món, perd el sentit el fet que existeixen les presons ja que, malauradament, aquest petit planeta en què vivim, progressivament l'estem convertint en una presó, per l'excés de barrots de seguretat que, en la meua opinió, estem construint.

Massa interessos noto per descobrir d'altres planetes per a ser habitables quan en aquest en què vivim, que el tenim més a prop, som incapaços de trencar fronteres per tal que puguem viure-hi en harmonia i en pau.

Miquel Estaña

Oberta la ruta dels dinosaures d'Areny de Noguera

■ Carles Barrull

L'Associació Cultural d'Areny, amb la col·laboració de l'Ajuntament de la vila i del Govern d'Aragó, ha obert aquest estiu una de les dues rutes que té previstes realitzar al voltant dels dinosaures. El recorregut, ben senyalitzat i condicionat, parteix de la mateixa vila d'Areny de Noguera i arriba fins al jaciment d'Hadrosaures «Balsi-3» i «Blasi-1» que es troba a la meitat de les muntanyes properes a la població. La tornada es realitza per l'antic camí d'Isclès, des dels anys seixanta en desús, que arriba a aquesta localitat a través dels «Horts del Convent», propietat fins a les desamortitzacions decimonòniques dels carmelites que s'instauraren al segle XVI. Al llarg del recorregut, que es pot fer tranquil·lament en unes dues hores, s'analitza la vida i el medi natural que envoltava aquests legendaris éssers, tot explicant les

mutacions sofertes i les característiques actuals del paisatge prepirinenc que ara podem contemplar.

La importància del jaciment d'Areny de Noguera és indubtable: en termes geològics es troba a cavall de les formacions Areny i Trepç que en pocs metres permet copçar el pas del Certàcic al Juràssic; en termes paleontològics els hadrossauris d'Areny, més coneguts com «pics d'ànec» són importants tant per nombre rescatat d'individus com pel tant per cent d'estructura òssia d'un únic individu, que arriba fins al setanta per cent; com per la cronològica, datada entre seixanta-cinc i setanta milions d'anys, poc abans del cataclisme d'aquestes espècies que contribuiran al debat sobre la seua extinció i els converteixen en un dels dinosaures més «joves» d'Europa. A més, actualment s'estan analitzant

les restes del que podria ésser una nova espècie de dinosaure.

En el projecte global de revalorització del patrimoni paleontològic d'Areny de Noguera, l'Associació col·labora amb l'Ajuntament i es preveu crear en breu una altra ruta que anirà fins al jaciment d'«incites» o petjades de dinosaure, que es troben molt properes a Areny, junt a la carretera Nacional 230, que des de Lleida es dirigeix fins la Vall d'Aran i França. També s'estàn realitzant, amb un bon ritme, les obres arquitectòniques que condicionen l'antiga Casa de la Vila per a convertir-la en Museu Paleontològic. Tot un ampli i ambiciós projecte al voltant dels dinosaures i la geologia que aquest any ha començat a veure els seus primers fruits, entre la expectació i la curiositat, tant de veïns com dels nombrosos turistes que s'acosten a aquesta localitat ribagorçana.

Aragó i Catalunya signen la Declaració de Mequinensa

■ Aleix Castellnou

Álfredo Boné, Conseller de Medi Ambient de l'Aragó i Salvador Milà, Conseller de Medi Ambient de Catalunya

Si fa no fa un any després de la *Declaració de Lleida*, signada per alcaldes de municipis aragonesos i catalans afectats pel traçat de la N-230, la col·laboració entre totes dues comunitats s'ha tornat a fer efectiva amb la *Declaració de Mequinensa*. Aquest important document, a més, és el testimoni escrit de la primera trobada institucional entre representats del Govern aragonès i el nou Govern català. El castell de Mequinensa n'ha estat la seu. S'hi donaren cita el conseller de Medi Ambient de la Generalitat, Salvador Milà, d'Iniciativa per Catalunya-Verds, i el socialista Alfredo Boné, responsable de la política medioambiental del Govern d'Aragó, qui tingué la iniciativa de realitzar la reunió.

La *Declaració de Mequinensa* té l'objectiu de coordinar l'aprofitament i la millor gestió de l'aigua de l'Ebre, així com la preservació de la riquesa mediambiental de les zones banyades pel riu. En aquest sentit, la *Declaració* dibuixa un front comú en la lluita contra el transvasament de l'Ebre, per la qual cosa es va

DECLARACIÓ DE MEQUINENSA

Catalunya i Aragó tenen un gran valor comú: un patrimoni mediambiental privilegiat. Muntanyes, planes, valls i rius mai no han estat fronteres ni meres fites orogràfiques, sinó un nexa entre dos pobles germans, que han sabut forjar, mitjançant l'aprofitament racional dels seus recursos, relacions de veïnatge que han enriquit l'actiu social, econòmic i cultural dels dos territoris.

Dins dels valors ambientals comuns, el riu Ebre és, des de sempre, el camí viu més gran entre Aragó i Catalunya.

Els governs de Catalunya i Aragó, en virtut de la importància primordial que atorguen al medi ambient, mostren el seu compromís per treballar, d'una manera conjunta, per la preservació del medi, la qualitat, la sensibilització i l'educació ambiental, així com per l'impuls decidit al desenvolupament sostenible.

Els governs d'Aragó i Catalunya es comprometen a unir els seus esforços per defensar la unitat de la seva conca, la preservació i recuperació del bon estat ecològic del riu en tot el seu traçat i l'ús eficient de l'aigua, enfront de les amenaces que retallen les possibilitats de futur, en aplicació de la Directiva-marc de l'Aigua 2000.

Els governs de Catalunya i Aragó són sensibles a les necessitats d'altres territoris, per la qual cosa mostren la seva decisió de cercar, des del consens i en el marc de la gestió sostenible dels recursos que inspire el desenvolupament europeu, les solucions més eficaces que facilitin que tothom pugui gaudir d'un bé tan escàs i estratègic com és l'aigua, tal com es pot esperar de dos pobles històricament solidaris.

Mequinensa, a 22 de gener de 2004

EL CONSEJERO DE MEDIO AMBIENTE

Alfredo Boné Pueyo

EL CONSELLER DE MEDI AMBIENT I HABITATGE

Salvador Milà i Solsona

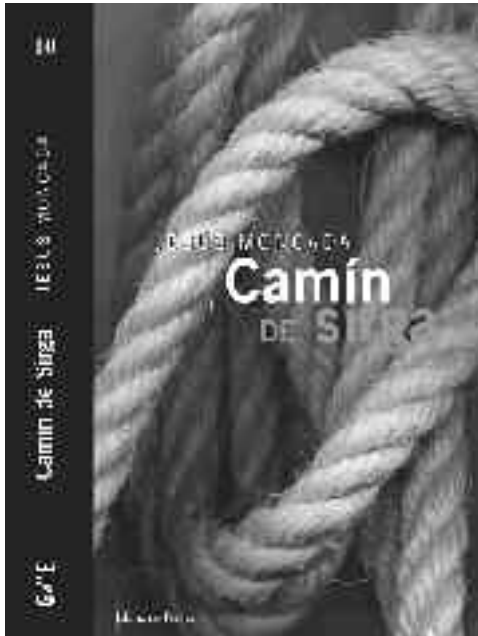
acordar demanar a la titular de la cartera de Medi Ambient del Govern de Madrid, Elvira Rodríguez, l'ajornament de la concessió de les llicències d'obres que permetran tirar endavant el PHN. Però la ministra, abans de trobar-se amb els consellers autonòmics, ja ha concedit permisos per endegar el transvasament; concretament, ho ha fet per als dos primer trams, a Almeria i Múrcia. I més recentment, el Govern central ha iniciat el procés d'expropiació de terrenys en municipis del nord de Castelló i el sud de Tarragona, la qual cosa ha aixecat una gran alarma social i una profunda sensació de malestar entre els ciutadans afectats per la mesura. Davant aquestes darreres accions governamentals, el president del PP d'Aragó, Gustavo Alcalde, s'ha limitat a indicar que la majoria parlamentària que té el seu partit al Congrés del Diputats –perquè al Parlament català i a les Corts d'Aragó no la té pas– és garantia suficient de legitimitat democràtica.

Mar d'Aragó

La novel·la *Camí de Sirga*, traduïda a l'aragonès

■ Màrio Sasot

L'editorial saragossana Gara d'Edicions, dirigida per Chusé Aragüés, ha tret al mercat en la seua col·lecció «Libros de Pocha» la traducció a l'aragonès de la primera novel·la de Jesús Moncada, *Camí de Sirga*, feta pel mateix editor.

Segons ens explica Aragüés, «ha estat un treball dur, en el qual he trigat més de dos anys i mig, però al mateix temps he disfrutat molt».

Per a Aragüés, un dels aspectes més durs de la seua feina com a traductor ha estat l'adaptació o la recerca dins del lèxic aragonès dels mots referents al món fluvial. «Encara que a les terres on s'ha parlat aragonès hi ha rius, no han estat gaire navegables, tan sols sorcats per les navates (o nava-

des). Així que moltes eines de navegació no tenien la seua paraula en cap de les variants de l'aragonès».

Per altra banda, Aragüés decidí finalment mantindre en català del text original els topònims, noms propis de persones o de vaixells, els noms dels bars, etc.

Gara d'Edicions s'ha destacat per editar traduccions a l'aragonès d'obres clàssiques

de la literatura universal com *O Principet*, de Saint Exupery; *A Metamorfosis*, de Kafka; *Alizia en o país das maravie-l-las*, de Lewis Carroll; o contemporànies com *Suenios d'un seductor*, de Woody Allen, o *Requiem por un labrador espanyol*, de l'aragonès Ramón José Sender.

Aquesta política de traduccions ha estat qüestionada per alguns sectors de la cultura aragonesa (més aviat saragossana) per ser obres que poden ser llegides en castellà pels mateixos lectors que poden accedir a la traducció aragonesa. Tot i que Chusé Aragüés considera que aquestes peces en aragonès «aporten elements de referència a la llengua literària que enriqueix l'idioma i als autors que l'utilitzen per a escriure. Publicar solament les creacions originals en aragonès suposaria acceptar l'actual dinàmica de progressiu empobriment de l'idioma» –explica Aragüés.

Altres edicions

En relació a altres edicions i traduccions d'obres del narra-

dor mequinensà, que acaba d'abandonar la seua editorial de sempre, La Magrana, per a fitxar per Edicions 62, cal esmentar que, en aquest any que comença, apareix la traducció de *Camí de Sirga* a l'hongarès i a l'eslovè. Així mateix, la seua nova editorial treurà a la llum aquest mes de febrer una edició de luxe d'aquesta novel·la coincidint amb el número 500 de la prestigiosa col·lecció «El Balancí».

Per altra banda, Edicions 62 publicarà, també aquest any, la reedició del llibre d'articles periodístics de Moncada *Cabòries estivals*. La primera edició dins la col·lecció «Quaderns de les Cadolles» dirigida per l'Hèctor Moret, de la qual es van imprimir 1.200 exemplars, es va exhaurir ràpidament.

Per últim, *Xordica*, l'editorial especialitzada en llibres en aragonès dirigida per Chusé Raúl Usón, que ja va traduir al castellà els dos primer llibres de contes de Moncada *Històries de la mano izquierda* i *El café de la rana*, traurà d'ací a uns mesos la versió castellana de *Calaveres atònites*.

Xavier Terrado va rebre el premi «Guillem Nicolau» en una deslluïda Nit de les Lletres Aragoneses

■ M.S.

El propassat 8 de gener, data del naixement de Baltasar Gracián, es va celebrar a Saragossa el Día de las Letras aragonesas organitzat pel govern aragonès. A diferència dels altres anys, el tradicional sopar es va convertir en un acte protocolari al saló de la Corona del palau Pignatelli, seguit

d'un pica-pica a uns pabellons instalats a la sortida de l'acte.

La fredor i poca assistència de públic es va deure probablement, a part de la «reducció hostelera», a la minva de premis i premiats. El guardó internacional a les Lletres «Baltasar Gracián» ja no es va convocar. També desaparegué

el premi de narrativa en castellà «Ramón J. Sender», que en los dos o tres anys que s'havia convocat, el jurat l'havia declarat desert. L'«Arnal Caveró» de literatura en aragonès també va quedar desert «per la manca de qualitat de les obres presentades». En resum: es va donar el Premi a les Lletres Arago-

neses per la seua trajectòria a l'escriptora saragossana Soledad Puértolas. El premi «Miguel Labordeta» de poesia va ser per a Juan Carlos Elijas y el «Guillem Nicolau» al professor universitari lleidatà amb ancestres de Saidí, Xavier Terrado..

GALERIA DE PERSONATGES

Arancha i Mabel Galicia Val

«Pujar al podi en un campionat d'Espanya ho compensa tot»

■ D. Sarrau

Aquestes dos germanes fragatines, de 21 i 19 anys respectivament, filles de Maribel i Paco, subscriptors de *TdF*, vénen dedicant-se en cos i ànima a la Gimnàstica Rítmica des que els seus pares, les van apuntar a l'Escola de Gimnàstica Rítmica de Fraga, escola amb què van arribar a ser campiones d'Aragó. El seu nivell les porta a integrar-se en el Club Patrícia de Lleida (1996-1998), club amb què aconsegueixen, entre altres èxits, la Mabel, un subcampionat per equips (1997) i dos campionats individuals a la Copa Catalana (1997-1998), i l'Arancha, campiona, fins als 12 anys, de totes les categories provincials d'Aragó tant en la modalitat de conjunts com individual, abasta el campionat provincial de Lleida i el de Catalunya, en la modalitat de

conjunts a Tarragona (1996), tercera en el campionat d'Espanya, categoria d'Honor, d'aquell mateix any, el campionat provincial i regional en modalitat individual de Catalunya (1997) i quarta classificada per aparells en modalitat individual del campionat d'Espanya de 1997...

Amb el Sicoris Club de Lleida, dos campionats de Catalunya (1999-2000) en individual tanquen el currículum més que brillant de la Mabel alhora que l'Arancha abasta ja la seua sisenà participació en els campionats d'Espanya. L'aro és l'exercici favorit de la Mabel i la corda, el de l'Arancha. Les participacions en campionats a nivell nacional amistosos són nombroses. Des del 2001 desenvolupen la seua activitat en el Club Rítmica Monzón.

En l'actualitat compaginen els estudis de C. Empresarials, l'Arancha,, i Administració i Direcció d'Empreses i Magis-

teri, la Mabel, amb el treball com a monitores a Bellver i a Osso de Cinca. Un exemple de voluntat i d'esforç.

CRONIQUE TAGARINES

La seducció del diccionari català-valencià-balear

■ Esteve Betrià

En la crònica del mes passat, no vaig fer cap referència, per manca d'espai, a l'obra més important, o si més no la més coneguda, de Francesc de Borja Moll: el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). Aquesta magna, rica i matisada obra també és coneguda, com sap tothom, com l'Alcover-Moll, els cognoms dels dos filòlegs balears que més hi van treballar: Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll. Potser també caldria afegir-hi, si es vol ésser just, el nom i els cognoms del filòleg valencià Manuel Sanchis Guarner per tal de completar la tríada d'autors del DCVB.

Iniciada al bell mig de l'anomenat període modernista de la cultura catalana per un filòleg exaltat i 'modernista' com mossèn Alcover –titllat de passional i de poc científic–, aquesta obra lexicogràfica, folklòrica, etimològica, dialectal, etnogràfica, fonètica, etc. ha patit d'un cert menysteniment per part dels filòlegs més assenyats i 'noucentistes' que durant dècades han dominat el panorama institucional de la llengua catalana. Tanmateix, s'observa en els últims anys com el DCVB i, sobretot, la figura i l'obra del seu iniciador han superat, encara que lenta-

ment, l'ostracisme a què havien estat condemnats, i han recuperat el lloc que els pertoca dins de la història de la llengua i la filologia catalanes. Primer foren els escriptors de fora del triangle Figueres-Reus-Solsona, i tot seguit, o alhora, els lingüistes originaris també d'indrets extratriangulars els que van trobar en els deu volums del DCVB una font gairebé inesgotable d'informació, de coneixement i de descripció de la llengua i la cultura del país. No endebades aquesta obra té en la base les eixides filològiques –treballs de camps– i les reflexions lingüístiques de persones coneixedores de la gent i del territori; d'amants «passionals» de les varietats territorials i dels registres socials de la llengua comuna.

Per finalitzar, només una nota personal: poques coses són comparables a l'emoció que vaig sentir, farà cosa de quinze anys, en llegir l'entrada **2. um** a l'últim volum del DCVB. Una forma tan extremadament local com *um pare*, característica del parlar del Poble, hi tenia entrada pròpia! Només persones amb una finíssima sensibilitat lingüística podien adonar-se que si al DCVB es recull la forma baleàrica *mumare* també calia que s'hi recollís la forma mequinensana *umpare*. De fet aquest mot, o aquesta forma, deu d'ésser l'únic que és exclusiu del parlar de Mequinensa –o ho era, perquè es troba en l'actualitat en clar retrocés–; la resta de vocabulari mequinensà (com es pot comprovar, ara també per Internet, consultant l'Alcover-Moll) és compartit, amb parlars de Catalunya, País Valencià, Balears i Pitiüses, l'Alguer,...

El Tempir

■ Isabel-Clara Simó

Suposo que per a un ciutadà de Vic, o de Figueres, o de tants altres indrets en què la llengua, tot i les seves dificultats, no és el major problema, és difícil fer-se càrrec de què significa defensar la llengua comuna al País Valencià. Si, a sobre, parlem de les comarques més meridionals, l'empresa encara és més àrdua. Ho dic a propòsit d'una revista que s'edita a Elx amb el títol *El Tempir* (tempirés aquella aigua de pluja fina, com un xim-xim, que deixa la terra assaonada sense xopar-la). Si no la coneixeu, hauríeu de fer-ho de seguida. És una revista culta, ben presentada, feta amb una tossuderia que de vegades sembla impossible, i és l'expressió d'un indestructible amor a la llengua, ensems que, a Madrid,

quatre analfabets decideixen esquarterar la llengua comuna. El contrast és aparatós. Ja sé per experiència que molts habitants del nord ignoren moltes coses del sud. I encara gràcies que l'Eliseu Climent de vegades puja a explicar coses o ens fa baixar a tots massivament a assabentar-nos d'algunes coses, però el cert és que hi posem poc esforç. Per això, revistes com aquesta ens poden ser d'una gran utilitat. Ara mateix en tinc un exemplar a les mans: hi apareix el primer estudi seriós sobre el cens lingüístic al País Valencià (1986-2001), gràcies al qual ens assabentem que a les dues Marines hi ha punts amb un nombre de residents estrangers, procedents del turisme, escandalosament alts, com ara la

Nucia, amb un 32% d'estrangers (alemanys, holandesos, britànics i belgues), Xàbia, amb un 32%, o Benimatxell, amb un 39%. També ens assabentem que a Elx, quan els dos membres d'una parella són catalanoparlants, parlen en valencià als seus fills, en l'any 1935, el 100%, en contrast amb el 1981, en què només els parlen en valencià el 23% (xifra que ha pujat força darrerament), o els índexs detallats dels immigrants que han après el català.

A tot arreu costa tirar endavant una revista cultural. És sobretot difícil no caure en el victimisme i tocar el cor dels lectors, sinó oferir un producte de qualitat al comprador, i

esperar que el lector s'hi interessi. A Elx és una mica més difícil. I portar-ho amb la dignitat amb què ho porten els amics d'*El Tempir* és sens dubte extraordinari. Ara que han fet deu anys, permeteu-me que els feliciti i que us animi a tots a fer-hi una ullada. No per generositat, sinó per necessitat, que consti.

SOM D'EIXE MÓN

Divendres, dissabte, diumenge, dilluns...

■ Francesc Ricart i Orús

Gairebé el títol d'una obra de teatre de gran èxit de públic i de crítica (passeu-me el tòpic). No us amoinaré amb cap argument de cap drama, tot i que ben bé es podria parlar d'una certa setmana tràgica. A veure si me'n sabré eixir. Són els fulls del meu diari d'una setmana que no ha estat una setmana qualsevol.

Divendres: *La pelota vasca*. Vam veure el film de Medem, per cert que ens el van oferir de franc, cosa que no sé si suposarà motiu de cap denúncia contra els organitzadors per haver atemptat contra ves a saber quin article d'una llei antiterrorista. És un reportatge immens sobre la situació del País Basc, o de la convivència d'un poble marcat per una dinàmica terrorista insuportable. Sé que a Fraga també va agradar molt, que és com dir que va impressionar. A mi, també em va impressionar molt. Gràcies Medem i sort al poble basc. Memorables les imatges d'Orson Welles.

Dissabte: reflexió compartida durant una estona amb una gent jove que gasta dissabtes a xarrar i xarrar per estar ben segurs de com han d'actuar al llarg de la setmana. Són noies i nois que responen a les sigles de la CAL, potser ja us les sabeu: Coordinadora d'Associacions per la Llengua. (Nota: són els del «Correllengua». Una altra Nota: hem de pensar a encoratjar-los perquè continuïn amb la il·lusió que sempre han mostrat»).

Diumenge: *Goodbye Lenin*. Sabeu que fa molt temps, el segle

passat!, hi havia el mur de Berlín? És clar que ho sabeu i que el món va viure una etapa prou llarga dividida entre el món occidental i el dels països de l'Est, amb règims anomenats comunistes. La denominada República Democràtica Alemanya va ser un dels paradigmes d'aquest règim que finalment ha estat un fiasco històric monumental que ha fet enrogir molta gent entotsolada a creure-s'ho, per dir-ho d'una manera no massa punyent. Doncs, la pel·lícula va d'un fill que vol estalviar a la seua mare patriota que conega com la seua pàtria, mentre ella patia un estat de coma, ha picat l'ham capitalista. Divertit, un film molt divertit, si no fos...

Dilluns: la bomba Carod-Rovira. Rectifico i esborro la paraula trampa «bomba» que pot esdevenir tendenciosa i marcar les ments dels lectors. Rectificació: la notícia del diari *ABC* (lletres que no volen dir res de cap associació en defensa de la llengua catalana) sobre una reunió de Carod-Rovira amb representants d'ETA (aquestes sigles ja sabeu què volen dir) que ha provocat un daltabaix considerable, amb gran commoció de molta gent al Principat (uns de bona voluntat, d'altres amb la voluntat segrestada) i molta hipocresia i molta salivera a les Espanyes.

Dimarts: *La grande bouffe*. Un film que va d'una fartanada de molta gent que acaba en una situació lamentable. Talment com passa al carrer on tothom vol aprofitar l'avinentsa per deglutir, o siga linxar, el protagonista de dilluns.

Com coi es poden casar aquestes peces? Carod-Rovira, ETA, Goodbye Lenin, el mur de Berlín, La pelota vasca, la CAL, l'ABC..., en arribar ací em vénen arcades com les del final del film de Marco Ferreri i no puc continuar. Que vingui Orson Welles i que ho aclarisca amb el seu ull clínic.

M'heu entès? No us hi amoïneu que no passa res. Jo tampoc no ho tinc massa clar. Ara, a més a més, ja tenim un altre Carnes-toltes a tocar.

Qui té coa, se li encén o (en espanyol, perquè m'entenguen) *Quien se pica, come ajos*

■ Esteve Betrià

Vet ací sis mínimes notes en referència al desconcertant text publicat en la secció 'Estampes riberenques' de l'anterior número d'aquesta revista.

a) Ara sabem que qui tan destrament va saber batejar ja fa alguns anys part de les terres franjolines –sembla que fins llavors innominades, indòmites i salvatges– fou el senyor Guillem Chacon, Cap de la Delegació de la Franja de Ponent de la Institució Catalana d'Història Natural/IEC. Un senyor que, si bé no és esmentat –greu errada– en cap moment en la crònica tagarina al·ludida, no mostra cap recança en reclamar –i ben fet que fa– els seus legítims drets denominatistes.

b) En el text desconcertant es diu que «Potser en Moret [llegiu, sisplau, en Betrià] no deu saber que una mitjana no sempre és una illa, ja que el mot es refereix a les gleres o als boscatges riberenques. I el cas més proper és el de la Mitjana de Lleida, que no és pas una illa sinó una mitjana». I bé, ni Alzira ni Algesires tampoc no són cap illa però, d'acord amb l'etimologia d'aquests topònims, ho foren. Dit d'una altra manera, a tot arreu –vull dir a tots els reculls lexicogràfics, tret de l'Alcover-Moll– es diu que 'mitjana' és una illa, o illeta, al mig d'un riu. En alguns s'hi afegeix, com a última accepció del mot 'mitjana', que també és una arbreda a la qual s'estén l'aigua del riu en temps de revingudes. Doncs bé, sens dubte aquesta última accepció parteix de la interpretació que van fer els redactors de *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) en entendre, en l'accepció número 15 de 'mitjana', que un topònim (la Mitjana) de la capital del Segrià era

un nom comú. Els redactors del DCVB no s'adonaren (ja se sap que *aliquando bonus dormitat Homerus*) que el temps i els sediments havien convertit una mitjana –una illa fluvial– en una glera –vora inundable d'un corrent d'aigua. Però si se sap mirar encara es poden veure, això sí fossilitzades i desdibuixades, les illes a les quals fan referència els topònims Alzira, Algesires i la Mitjana de Lleida.

c) Al *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Joan Coromines hom pot llegir (vol. V, pàg. 665b) que: «Una mitjana és una illeta en el curs del Baix Segre o de l'Ebre: a Flix distingeixen una *izla*, quan és treballada, d'una *mi_ána*, quan no l'aprofiten (n'hi ha una p. ex. a la punta de la península on es produeix el gran tombant del riu, 1935); 'el curs del Segre -- forma recolzes i meandres -- amb ubèrrimes *mitjanes*, farcides de canyars', Lladonosa (*Ciutat de Lleida*, p. 23).» Esclar que Joan Coromines fou un gran coneixedor de la llengua i la gent del país, inclosa la Franja. Això sí, l'eminent filòleg barceloní es limità a calcijar el territori, d'Aiguaviva a Fontjanina i de Torredarques a la Torre de Buira (espero, senyor Chacon, que no calga que especifiqui on són aquestes quatre localitats), i a escoltar la gent que l'habita sense voler-la salvar de res. Tenir mirada metropolitana no té res a veure amb el lloc on un hom ha nascut o resideix, sinó que més aviat respon a una actitud vital. Però està clar, senyor Chacon, que no sabeu de què parlo.

d) Ara sé que vaig fer mal fet en qualificar l'ignot registrador de la propietat toponímica de la Franja de toponomista

JAUIME SEUJIA

improvisat. *Mea culpa*. Però per més que repassa la crònica no sé veure perquè dieu, don Guillem, que «el que no té cap justificació són les males maneres de donar l'opinió. Cal ofendre? Cal anar sempre a fer mal?» No sé, de debò, en què us he pogut ofendre o on he emprat males maneres; però si com Cap de la Delegació Catalana d'Història Natural/IEC trobeu que ha estat així, us prego que em dispenseu. No em convé estar a males amb el poder institucional –ni que siga virtual–; ja n'he rebut massa, de garrotades institucionals.

e) Aquest discret patxetí no és cap Cap ni cap "expert" (per cert, senyor Chacon, com qualificareu l'adjectiu nominalitzat i, sobretot, les cometes que empreu en el vostre escrit: d'ofensius, de males maneres o directament de roïns?), tan sols –seguint les metàfores ornitològiques que sembla que tan bé coneixeu– un astorat i esparverat –disculpeu la redundància– xinxeu que observa distret els inquietants vols dels moixons i muricecs (excuseu-me, però no m'he sabut estar de la nota al marge: per fer-ne una lectura amb fonètica mequinensana, intercanvieu les vocals posteriors àtones) que intenten fer veure que dominen els cels del nostre racó de país. En fi, un servidor és algú que només mira de

conèixer una mica millor la seua llengua i que s'ha cregut –ingenu com encara és– el discurs en defensa de la biodiversitat i, alhora, de la diversitat lingüística.

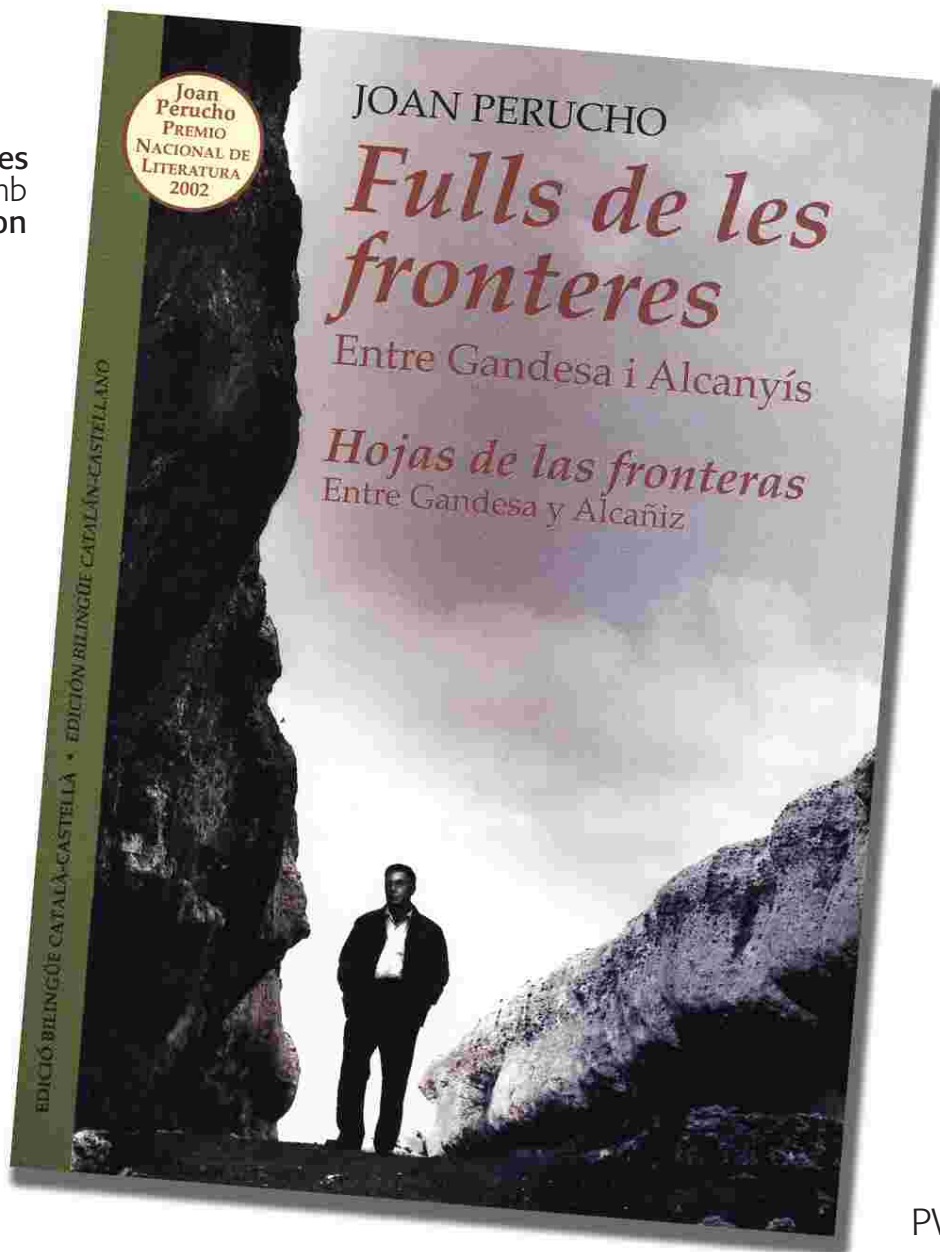
f) I per finalitzar, només dir que espero retrobar-vos, senyor Chacon, per la Rambla o a la plaça de Sant Jaume, indrets barcelonins que visiteu, com jo mateix, de manera reiterada. Efectivament, al Poble, ni a l'estiu ni a l'hivern, no us trobo mai –o gairebé mai–; segur que és culpa meua: quan hi vaig vos ja en torneu. Potser llavors, al bell mig de la capital del país, em podreu resoldre –si tinc sort i si vos us sentiu condescendent– un dubte que fa alguns dies que em té inquiet: ¿el corb que esmenteu en el títol del vostre escrit, és un *Corvus corax* o un corb marí –*Phalacrocorax carbo*, en espanyol 'corbarán'– o un corb de bec vermell –*Coracia granula*, en espanyol 'grajo'? ¿La garsa que l'acompanya, és *Pica rustica* o *Pica caudatal* –en espanyol 'urraca'–, o...? Sembla que coneixeu prou bé, cosa digna de tota lloança, la filiació, popular i científica, dels martinets, picabous, corbs, garses i buitres –altrament dit voltors– que sobrevolen, de dilluns a dilluns i del nord al sud, les terres, les aigües i les viles del nostre perifèric i salvatge rivet nord-occidental.

Fulls de les fronteres. Entre Gandesa i Alcanyís
Hojas de las fronteras. Entre Gandesa y Alcañiz

de Joan Perucho

—Premi Nacional de Literatura 2002—

La darrera
publicació del
Centro de
Estudios
Bajoaragoneses
en coedició amb
l'Institut Ramon
Muntaner

PVP: 21

CENTRO DE ESTUDIOS BAJOARAGONESES

Demaneu-lo a:

Centro de Estudios Bajoaragoneses

email: cesba@bajoaragon.net

www.bajoaragon.net

Apartat de correus 94 - 44600 ALCANIZ

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana